

Kāda ir valdes loma un atbildība ilgtspējas jomā?

1/7/24

Vadītāja ilgtspējas pakalpojumu nodaļā,
PwC Latvija
Maija Orbidāne

Gan publiskajā telpā, gan uzņēmumu iekšējās sanāsmēs arvien biežāk tiek pieminēti tādi termini kā ilgtspēja, Korporatīvās ilgtspējas ziņošanas direktīva ("CSRD"), Eiropas ilgtspējas ziņošanas standarti ("ESRS"). Apzinīgākie uzņēmumi ne vien labi orientējas ilgtspējas jautājumos, bet ir izveidojuši tādu uzņēmuma struktūru, kas palīdzēs efektīvāk nodrošināt ziņošanu par sniegumu ilgtspējas jomās. Citi uzņēmumi vēl meklē ilgtspējas ekspertu, kas palīdzēs tikt galā ar pienākumiem šajā jomā. Bet vai ilgtspējas eksperta pieņemšana darbā var atrisināt visas problēmas? Un kāda īsti ir valdes loma un atbildība par sniegumu ilgtspējas jomās? Par to detalizētāk – šajā rakstā.

Dažādi pārvaldības modeļi un valdes loma tajos

Ne CSRD, ne ESRS neparedz vienu vienīgu ideālo uzņēmuma pārvaldības modeli, kas ilgtspējas ziņošanu padarītu efektīvāku vai pat pareizāku. Šo dokumentu mērķis ir sniegt vadlīnijas uzņēmumiem, lai palīdzētu orientēties dažādās ilgtspējas ziņošanas jomās. Praksē uzņēmumi izvēlas ieviest atšķirīgus pārvaldības modeļus atkarībā no sava lieluma, kā arī brieduma pakāpes ilgtspējas jautājumos.

Īstenojot Eiropas Savienības (ES) zaļā kursa apņemšanos, ilgtspējas jomā šobrīd intensīvi tiek pieņemti dažādi ES normatīvie akti, kuros jāspēj orientēties jebkuram uzņēmumam, lai izpildītu prasības, kas jau ir piemērojamas vai kļūs obligāti piemērojamas tuvākajā nākotnē. Ņemot vērā šīs jomas straujo attīstības tempu, uzņēmumi lielākoties sastopas ar diviem izaicinājumiem:

1. zināšanu par ilgtspēju trūkums – iespējams, ka uzņēmuma valdei nav zināšanu par ilgtspējas jautājumiem un uzņēmumā nav nodarbināti ilgtspējas eksperti pietiekamā skaitā. Efektīvai uzņēmuma pārvaldībai ir vajadzīgi abi šie līmeņi. Kamēr ilgtspējas jautājumu risināšanā neiesaistās valdes līmeņa cilvēki, ilgtspējas eksperti vai abas grupas kopā, trūkumi ilgtspējas zināšanu jomā palielināsies, un tas var būtiski apdraudēt uzņēmuma veiksmīgu darbību;
2. kad uzņēmums kopumā jau ir attīstījis savu izpratni par ilgtspējas jautājumiem, rodas vajadzība pēc dažādām prasmēm – dziļām zināšanām, intuitīvas rīcības, spējas ātri pieņemt lēmumus. Tāpēc kādreiz populārie modeļi, kur eksperti prezentēja valdei savu izpratni, problēmas un iespējamus risinājumus, par kuriem valde pieņēma lēmumu, pat nebūdamā eksperts konkrētajā jomā, mūsdienās var arī nedarboties.

Šobrīd uzņēmumi izmēģina dažādus pārvaldības modeļus:

1. modelis, kas paredz ilgtspējas jautājumu pilnīgu integrēšanu uzņēmuma darbībā un ikvienā struktūrvienībā atbilstoši darbības jomai, noteikti derēs uzņēmumam, kam ir liela ietekme uz vidi un kas vēlas kļūt par ilgtspējīgāku uzņēmumu pēc iespējas ātrāk;
2. modelis, kas atbildību par ilgtspējas jautājumiem uzliek konkrētai struktūrvienībai vai ekspertam, kurš parasti nav valdē un ziņo valdei par savu darbību, būs ērts uzņēmumiem, kas neietilps pirmajā obligāto ilgtspējas ziņojumu iesniedzēju lokā un vēlas sev ērtā tempā kļūt par ilgtspējīgu uzņēmumu;

3. modelis, kur valdē ir nozīmēts viens atbildīgais par ilgtspējas jautājumiem, kas sadarbojas ar konkrētu struktūrvienību vai ekspertu, kas atbild par ilgtspējas jautājumiem, derēs uzņēmumiem, kuri vēlas pietiekami ātri ieviest izmaiņas, kas ļautu tiem kļūt ilgtspējīgākiem.

Kopumā mūsu pieredze liecina, ka ilgtspējas jautājumu pārvaldība var noritēt efektīvāk, ja valde aktīvi iesaistās ilgtspējas jautājumu risināšanā, ne vien pieņemot lēmumus šajā jomā, bet arī pašiem valdes locekļiem kļūstot ziņojumiem ilgtspējas jautājumos, kas ļauj lēmumus pieņemt ātrāk un pārdomātāk. Protams, no valdes netiek prasīts dublēt tādas pašas zināšanas un pienākumus, kas attiecināmi uz ilgtspējas struktūrvienībām vai ekspertiem, tomēr lielāka valdes iesaiste var palīdzēt jautājumus risināt efektīvāk. Kā ilustratīvu piemēru lomu sadalījumam starp valdi un struktūrvienību/expertiem var apsvērt šādu modeli:

Uzdevums	Valde	Ilgspējas struktūrvienība
Būtisku ilgtspējas risku identificēšana		✓
Izglītošana par uzņēmumam piemītošajiem riskiem, tostarp ilgtspējas riskiem	✓	
Ilgspējas risku prioritizēšana		✓
Ilgspējas risku integrēšana valdes procesos	✓	
Ilgspējas riskus mazinošu pasākumu īstenošanas uzraudzība	✓	
Dažādu lēmumu pieņemšana ilgtspējas jomā	✓	✓
Ziņošana par ilgtspējas jautājumiem	✓	✓

Valdes atbildība par ilgtspējas jautājumiem

Terminam “valdes atbildība” ir divējāda nozīme. Var runāt par to, cik lielā mērā uzņēmuma valdes locekļi ir atbildīgi par ilgtspējas pienākumu ievērošanu uzņēmuma darbībā un ilgtspējas ziņojumu savlaicīgu iesniegšanu. Vienlaikus var runāt par to, vai valdes locekļiem var piemērot juridisku atbildību (sodu) par ilgtspējas pienākumu nepildīšanu.

Analizējot, cik lielā mērā valde ir atbildīga par ilgtspējas pienākumu ievērošanu uzņēmuma darbībā, jāņem vērā uzņēmuma uzstādījumi un mērķi šajā jomā. Ja valdes loceklim ir nosprausti ilgtspējas jomā sasniedzamie mērķi, tad valde būs atbildīga pret uzņēmuma īpašniekiem vai padomes locekļiem par šo mērķu sasniegšanu. Turpretī, ja valdes loceklim konkrēti sasniedzamie mērķi nav paredzēti, tad valdes atbildība faktiski ir ievērot uzņēmumam saistošo ilgtspējas normatīvo aktu prasības. Arī šajā gadījumā veids, kā uzņēmums ievēros šīs prasības, ir atstāts valdes ziņā, ievērojot to, ka jebkuram valdes loceklim jārikojas kā rūpīgam saimniekam saskaņā ar Komerclikuma prasībām.

Ja skatāmies uz valdes atbildību kā sodu, jānorāda, ka, piemēram, CSRD neparedz tiešu sodu uzņēmumam vai valdes locekļiem. Tas tiek atstāts dalībvalstu kompetencē, un dažas dalībvalstis plāno ieviest pat kriminālatbildību par ilgtspējas ziņojumu iesniegšanas pienākumu pārkāpumiem. Tomēr ilgtspējas jomā būs arī tādi normatīvie akti, kas paredzēs tiešu sodu vai noteiks skaidras vadlīnijas, kāds sods dalībvalstīm jānosaka savos normatīvajos aktos par konkrētiem pārkāpumiem ilgtspējas jomā.

Katrā ziņā ES normatīvajos aktos noteiktie pienākumi ilgtspējas jomā (piemēram, ilgtspējas ziņošanas pienākums) noteikti var motivēt uzņēmumu un tā valdi rīkoties aktīvāk. Piemēram, pienākums ziņot par uzņēmuma plāniem, lai nodrošinātu, ka tā komercdarbība pēc iespējas mazina ietekmi uz vidi, ir priekšnoteikums šo plānu izstrādāšanai, par ko ir atbildīga valde.

Secinājumi

Jāņem vērā, ka uzņēmumu rīcību ilgtspējas jomā ietekmēs ne tikai atbilstība CSRD prasībām. Faktiski arī citas ilgtspējas prasības tiešā vai netiešā veidā ietekmēs uzņēmumu plānus un rīcību. Šādas informācijas obligāta izpaušana, protams, ir labs dzinulis pārejai uz ilgtspējīgāku darbību, taču ne visiem uzņēmumiem ilgtspējas pārskatu iesniegšana būs obligāta. Vienlaikus citas ietekmes puses, piemēram, sabiedrība, nevalstiskās organizācijas, riska ieguldījumu fondi, varētu izmantot jebkuru publiski pieejamo informāciju par konkrētiem uzņēmumiem, lai salīdzinātu dažādus uzņēmumus un publiski runātu par nepietiekamo ātrumu, ar ko tie pāriet uz ilgtspējīgāku komercdarbību.

ES lēmumi par ilgtspēju noteikti rada nopietnus izaicinājumus uzņēmumiem un to valdēm. Tomēr ir vērts mēģināt uzlabot savus plānus ilgtspējas jomā, padarot biznesa stratēģijas noturīgākas un piemērotākas nākotnei.

Lai detalizētāk iepazītos ar dažādiem ilgtspējas aspektiem, aicinām iegādāties mūsu ekspertu lekciju ierakstus *ESG Academy* ietvaros vai vērsties pie PwC ilgtspējas ekspertiem tieši.

Aicinām pieteikties PwC Latvija ilgtspējas jaunumu saņemšanai, lai ērti sekotu līdzi aktualitātēm ilgtspējas jomā!